

Omgaan met kinderen met autismespectrumstoornissen

Rob Neyens
22.10.2009

Programma

1. Theorie: wat is autisme?
 - 1.1 Buitenkant
 - 1.2 Binnenkant

2. Praktijk: hoe omgaan met autisme?
 - 2.1 Remediëren
 - 2.2 Compenseren

KIDS

1.1 Buitenkant

- ASS = autismspectrumstoornis
een verzameling autistische trekken die in min of meerdere mate aanwezig zijn
- sterke aanwijzing genetische factor
een aantal trekken liggen verspreid over verschillende genen
→ elk kind is uniek

KIDS

1.1 Buitenkant

- kinderpsychiatrische diagnose (DSM)
- kwalitatieve tekortkomingen op 3 vlakken
 - * sociale relaties: sociaal blind
 - * sociale communicatie: taalgebruik in een sociale context
 - * verbeelding en voorstellingsvermogen: beperkte stereotiepe patronen van gedrag, belangstelling en activiteiten

KIDS

1.2 Binnenkant

- sensorisch: op vlak van prikkels
problemen op vlak van « sensorische integratie »
- cognitief: betekenisverlening aan binnengekomen
prikkel
 - problemen op vlak van « centrale coherentie »
 - problemen op vlak van « theory of mind »
 - problemen op vlak van « executieve functies »

KIDS

1.2 Binnenkant

Sensorische integratie:

- geen filter: alle prikkels zijn even sterk (problemen van overprikkeling)
- hypersensitiviteit: overgevoeligheid voor prikkels
- hyposelectiviteit: ondergevoeligheid voor prikkels

KIDS

1.2 Binnenkant

Cognitief: centrale coherentie

- tekort op vlak van het samenhangdenken
- betekenis vloeit voort uit totale context
- ASS: gericht op losse details (het detaildenken)
- moeite met generalisatie (concepten)
- samenhang moet door omgeving worden gebracht
- seriële verwerking: stap voor stap ipv automatisch
- detaildenken verantwoordelijk voor piekvaardigheden
- tekort aan samenhangdenken veroorzaakt angst

KIDS

KIDS

1.2 Binnenkant

Cognitief: Theory of mind (TOM)

- TOM: bekwaamheid om mentale toestanden (gedachten, wensen, intenties) toe te schrijven aan zichzelf en andere mensen en op basis daarvan gedrag te kunnen verklaren en voorspellen
- bewust zijn van je eigen gedachten
- de vaardigheid om zich mentaal te kunnen verplaatsen in iemand anders

!!! TOM *op papier* en TOM *in de praktijk* !!!

KIDS

1.2 Binnenkant

Cognitief: executieve functies

- vaardigheden die men nodig heeft om een bepaald **doel** te bereiken

oa:

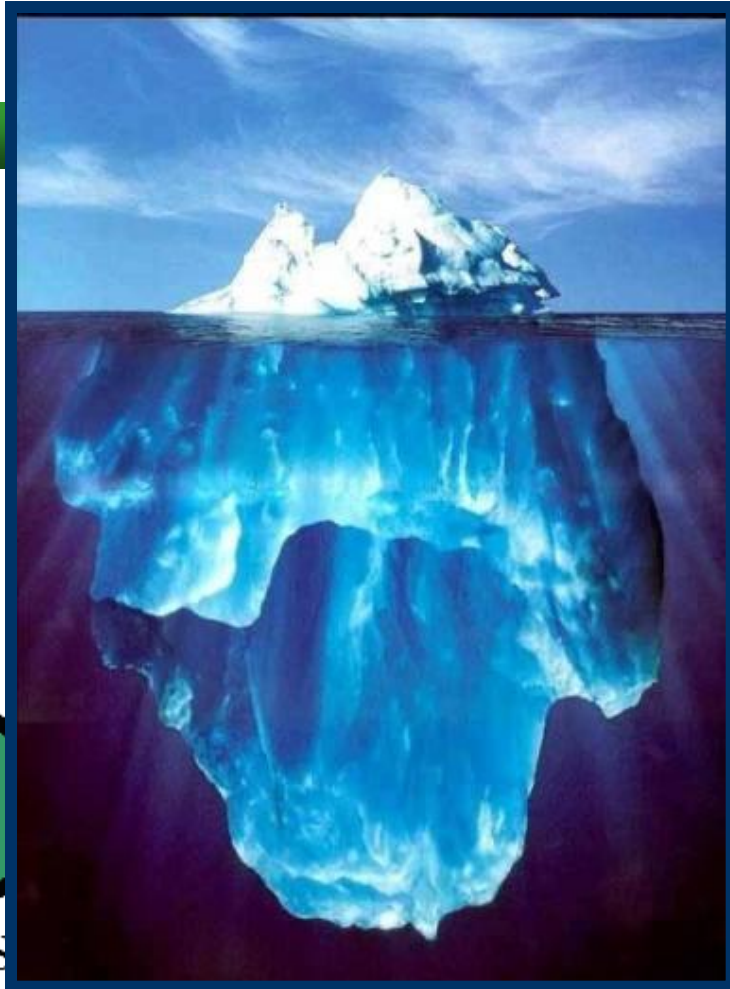
- planning en organisatievaardigheden
- probleemoplossende vaardigheden
- flexibiliteit in denken
- controleren van impulsen
- volhouden van strategieën

- problemen executieve functies ook kenmerkend voor ADHD

KIDS

Omgaan met...

Kinderen met autisme doen
niet moeilijk

...

ze hebben het moeilijk!

2. Hoe omgaan met autisme?

- ASS = pervasieve ontwikkelingsstoornis doet appèl aan alle betrokkenen !
- begeleiding en coaching van een netwerk
- samenwerking en overleg zijn noodzakelijke vereisten

KIDS

2. Hoe omgaan met autisme?

- remediëren: iets doen aan een tekort
→ vaardigheden aanleren
- compenseren: iets doen met de omgeving
→ de omgeving past zich aan
- resultaat: ontwikkeling
- maar: ASS is een blijvende, pervasieve ontwikkelingsstoornis

KIDS

2.1 Remediëren

- verhelder en verduidelijken van probleemsituaties
- verhelder en verduidelijken van nieuwe situaties
- begeleiding bij sociale vaardigheden
- begeleiding bij communicatieve vaardigheden
- begeleiding bij plannen en organiseren
- begeleiding bij vrije tijd en “tussentijd”
- psycho-educatie

KIDS

2.2 Compenseren

- om je aan te passen aan een kind met autisme is kennis over autisme noodzakelijk
→ *autistisch* kunnen denken
- kapstokken: structuur, verduidelijking, verheldering, voorspelbaarheid
→ basisemotie = angst !

KIDS

2.2 Compenseren

- verhelder en verduidelijken
 - * tijd
 - * ruimte
 - * activiteiten
 - * keuzes
- voorbereiden
- duidelijke regels en vaste routines
- communicatie aanpassen

KIDS

2.2 Compenseren

- verhelder en verduidelijken in de tijd:
 - dagschema / wekschema / kalender
 - duidelijk zichtbaar
 - verschillende systemen
 - verschillend van leeftijd / ontwikkelingsniveau
- activiteit: tijdsduur visueel maken

KIDS

2.2 Compenseren

- verhelderen en verduidelijken in de ruimte
 - goed georganiseerde omgeving
 - vaste plaatsen
- verhelderen en verduidelijken in activiteiten
 - elke activiteit heeft een eigen scenario
 - elke activiteit verwacht specifiek gedrag

KIDS

2.2 Compenseren

- verhelder en verduidelijken bij keuzes
 - begeleiding bij kiezen
 - keuzes beperken (bv. vrije tijd)
 - meer tijd geven
 - lege tijd concreet invullen

KIDS

2.2 Compenseren

- voorbereiden van veranderingen en wijzigingen
 - veranderingen aankondigen
- voorbereiden van speciale activiteiten
 - schriftelijk
- antwoorden op vragen als wanneer, wat, waar, hoe enz)

KIDS

2.2 Compenseren

- regels en vaste routines:
 - zorgen voor voorspelbaarheid
 - dienen expliciet en concreet te zijn
 - worden opgehangen

KIDS

2.2 Compenseren

- communicatie aanpassen
 - expliciet
 - concreet
 - positief
 - visueel
- organisatie van de communicatie
 - ABC, 4W-vragen, social story's, social scripts

KIDS

2.2 Compenseren

Hoe omgaan met onaangepast gedrag?

- niet preken, maar wel:
 - laten afkoelen
 - op een kalme en duidelijke toon bespreken / visualiseren
 - wat heeft het kind gedaan ?
 - wat is er fout aan ?
 - wat had je kunnen doen ?
- (objectieve en onpersoonlijke regels)

KIDS

2.2 Compenseren

Hulpmiddelen bij onaangepast gedrag:

1. Bewegingsactiviteiten
2. Ontspannende activiteiten
3. Sociale hulpmiddelen
4. Gedachten-tools
5. Restcategorie (medicatie, goed voorbeeld volgen, humor)

KIDS

Communicatietips (1)

- Matig je tempo
- Check en hercheck
- Vermijd vage en open vragen
- Figuurlijke taal ... als ze het aankunnen
- Sociale aanwijzingen werken niet altijd

KIDS

Communicatietips (2)

- Vermijd verbale overlast
- Visualiseer en structureer
- Kondig veranderingen tijdig aan
- Help ze hun eigen communicatie te organiseren

KIDS

Voorbeeld van « social script »

Ik kom te laat op school

Als het nodig is, ga ik naar het toilet.

Ik ga zo vlug mogelijk naar de klas.

1. Ik kom stil en rustig de klas binnen.
2. Als ik een briefje heb, geef ik dat aan de leerkracht.
3. Ik ga op mijn plaats zitten en neem het nodige materiaal.
4. Ik volg de rest van de les mee.
5. De leerkracht zal vertellen welke les ik moet inhalen.

KIDS

Voorbeeld van « social script »

Hoe moet ik iets vragen ?

1. Als je iets wil vragen met betrekking tot de leerstof, steek je je vinger op. Andere vragen kunnen wachten tot na de les
2. Je zoekt oogcontact met de leerkracht
3. Desnoods zeg je 1x « meester of juffrouw »
4. Ondertussen werk je verder tot de leerkracht komt
5. Als de leerkracht komt, stel je je vraag al fluisterend
6. Je luistert aandachtig naar de uitleg van de leerkracht

KIDS

Voorbeeld van « social story »

Meedoen met een spel.

Ik speel graag met andere kinderen. Soms zijn andere kinderen aan het spelen op de speelplaats. Ik doe graag mee met het spel dat andere kinderen aan het spelen zijn. Als ik wil meespelen vraag ik dat op een vriendelijke manier: « Mag ik meespelen ? » Andere kinderen hebben graag dat ik het eerst vraag en dan pas meespeel. Als ik het niet vraag, worden ze boos op mij. Dan kan ik hun vriend niet worden. Als ik het vriendelijk vraag, zijn de andere kinderen ook vriendelijk tegen mij en dan heb ik veel vrienden.

KIDS

Vorbereiden op ...

De dingen die we best even op voorhand doen.

Ik moet / ga ...

Denk na ! Ik heb ... nodig. Ik moet ... doen.

Doe de voorbereidingen.

Nu kan ik gaan...

Social script

Winnen / verliezen

Ik win.

Ik verlies.

Opscheppen tegen iedereen = onsportief

Fier zijn op jezelf = sportief

Aanvaarden dat je verliest = sportief

Kwaad worden, gooien, een boos gezicht = onsportief.

“Volgende keer win jij misschien”

“Proficiat, jij hebt gewonnen.”

Gevolg : ze willen wel met je spelen.

Gevolg : ze willen wel met je spelen.

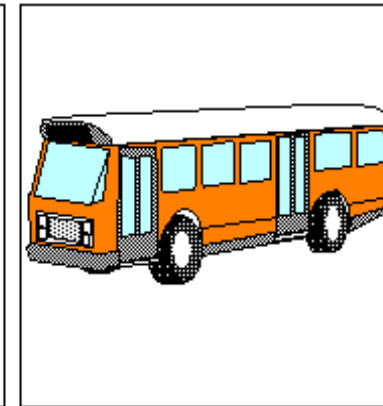
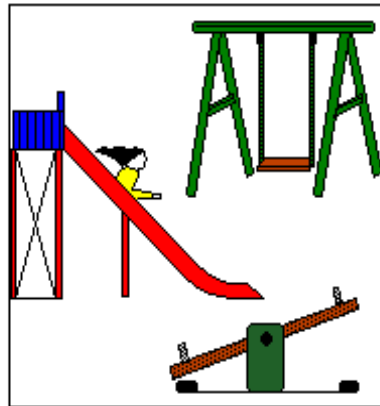
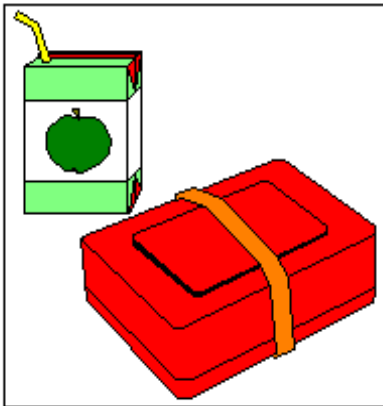
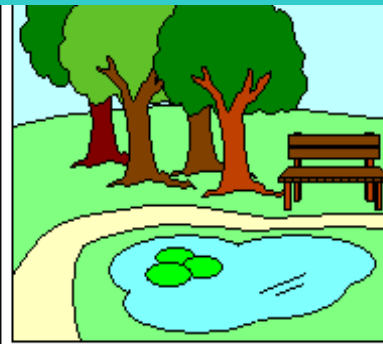
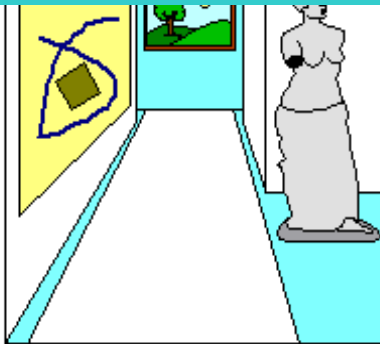
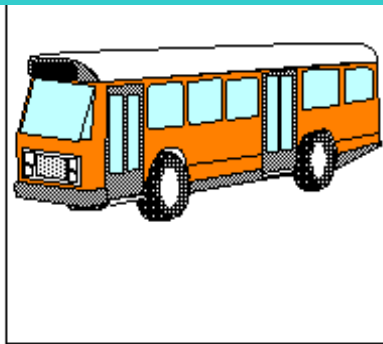
Gevolg : **niemand** wil nog met je spelen.

Gevolg : **niemand** wil nog met je spelen.

Sportief zijn

Story strip

Op schoolreis

KIDS

Welke activiteiten wanneer(dag)?
Wanneer naar toilet?
Wanneer is de speeltijd gedaan?
Welke activiteit daarna doen?
Hoelang volhouden?

Waar de activiteiten doen ?
Waar (in) de rij?
Waar haal ik het materiaal?
Waar leg ik het materiaal?

Hoeveel keer?
Kiezen?(hoe?)
Vraag ik iemand?(hoe?)
Hoe de activiteit doen?
Hoe het spel spelen?
Wat nodig?

Wat doen? Welke activiteiten?
Wanneer naar toilet?
Wanneer gedaan?
Welke activiteit daarna doen?
Hoelang volhouden?

Waar zitten? (al dan niet vaste
plaats!?)
Waar (in) de rij?
Waar haal ik brooddoos,
drankje?
Waar leg ik het materiaal?

Welk gedrag wordt verwacht van mij?
Hoe organiseer ik het?
Als ik gedaan heb?
Als ik een probleem heb? Vraag ik
iemand?(hoe?)
Ik wil graag soep!

Wat doen? Welke activiteiten?
Wanneer naar toilet?
Wanneer gedaan? Vertrek?
Aankomst?
Welke activiteit daarna doen?
Hoelang volhouden?

Waar zitten?
Waar is wat te doen?
Waar afspreken?

Welk gedrag wordt verwacht
van mij? In de bus?
Hoe organiseer ik het?
Als ik gedaan heb?
Als ik een probleem heb?

Waarom?

KIDS

Een aangepaste omgeving

Wat moet ik doen ?
Wanneer? Hoelang?
Wat daarna?

Waar moet ik het doen?
Waar ligt het? Waar is
mijn plaats?

**Visualiseren/
verduidelijking**

Hoe moet ik het doen?
Welke stappen?
Hoeveel keer? Wat
nodig?

Waarom?

